

45

OCTAVIAN ILIESCU

UN DINAR FALS DE LA DESPOT VODA

BUCURESTI

1975

II 608240

UN DINAR FALS DE LA DESPOT VODĂ*

O. Iliescu
5 II 1976, Buc.

de OCTAVIAN ILIESCU

Într-o ședință a S.N.R.¹, am prezentat o serie de monede moldovenești ce aveau toate aparențele unor falsuri, imitate, mai mult sau mai puțin grosolan, după monede autentice². Asemenea falsuri, confecționate din argint, din aramă argintată sau din bronz fără nici o urmă de argintare, s-au găsit în mod frecvent printre monedele purtând numele lui Petru Mușat sau al lui Alexandru cel Bun. La aceeași ședință, am mai prezentat însă și o imitație degenerată a monedei lui Bogdan III, cu mult mai târzie deci decât piesele mai sus menționate³.

Evident, întrebarea care ne-a preocupat încă din primul moment a fost aceea de a ști dacă aceste piese false au fost fabricate chiar în vremea în care au circulat piesele autentice sau sînt produse demne de disprețuit ale unor înșelătorii moderne, în dauna colecționarilor de bună credință. Înclinam să admitem cea dintîi ipoteză, dat fiind faptul că o seamă de astfel de monede false s-au descoperit în compoziția unor tezaure monetare asupra cărora nu planează nici o îndoială. În acest sens, citam tezaurele de la Rachelu (jud. Tulcea) și Bucu-

Fig. 1. — Falsificat din veacul al XVI-lea, imitînd dinarul emis de către Despot Vodă (aproximativ 2,5×1).

rești, primul destul de cunoscut⁴, al doilea, publicat de dr. G. Severeanu⁵; în amîndouă cazurile, era vorba de imitații ale monedei lui Petru Mușat, găsite laolaltă cu piese originale, emise de către același voievod al Moldovei⁶.

Ulterior, am avut prilejul să cercetăm un tezaur ce se afla într-o colecție particulară ⁷ și întâmplarea a vrut să descoperim în cuprinsul lui, existența unui nou fals monetar moldovenesc ce va face obiectul acestei scurte prezentări. Este vorba de o piesă ce imită dinarii de argint emiși de către Despot Vodă în 1562 și 1563 și al căror tip a fost de altfel copiat după acela al dinarilor ungurești : pe avers, un scut scartelat (împărțit în patru cartiere), iar pe revers, Maica Domnului ținând în brațe pruncul Isus ⁸.

Moneda noastră, argintată sau dintr-un aliaj sărac în argint, are scutul de pe avers puțin modificat : în primul cartier, pare a fi o cruce dublă, în al doilea, fascii, pe câtă vreme, atât pe dinarii ungurești, cât și pe cei emiși de către Despot Vodă, aceste mobile heraldice sînt așezate în ordine inversă, în primul cartier fasciile, iar în al II-lea, crucea dublă. Mai departe, în cartierele III și IV, precum și în centru (*en coeur*), nu se poate distinge nici o reprezentare heraldică. Pe monedele autentice ale lui Despot Vodă, figurează respectiv : două capete încoronate ; leu (leopard) mergînd spre st. ; corbul Huniazilor, cu inelul în cioc.

Legenda aversului acestei monede este cu totul neinteligibilă, fiind alcătuită dintr-o serie de semne care, în marea lor majoritate, nu fac parte din nici un alfabet cunoscut ; ea poate fi reprodușă astfel :

ИМОДИОНН+УЮЮЮЮЮЮЮЮЮЮ

între două cercuri de perle. Se pot ghici totuși, la începutul acestei legende, un I, un H, un O, deci o încercare de a reda numele IOHAN de pe dinarii lui Despot Vodă. Cu puțină fantezie, s-ar putea deduce în continuare titlul D.G. WAIWODA, iar la sfîrșit, patru semne par a indica data monedelor autentice : 1562 sau 1563.

Pe revers, se distinge ușor Maica Domnului încoronată, ținînd în brațe copilul divin (cu observația că în centru, moneda este ștearsă, prezența pruncului fiind dedusă). Legenda, iarăși de neînțeles, poate fi reprodușă astfel :

ГООГООХГ+ОАЖДАОВУ,

între un cerc de perle exterior și un cerc de șnur interior. Ea se termină totuși cu o serie de semne care reproduc foarte limpede finalul OLDAVI din PATRONA MOLDAWI, legenda corectă de pe dinarii autentici. AR sau BIL 15 mm 0,40 g.

Ne aflăm, credem, în fața unei piese false, imitație contemporană, destul de rudimentară, a dinarului lui Despot Vodă. Este ceea ce ne arată studiul atent al caracterelor care alcătuiesc „legenda“ monedei noastre. Că nu poate fi vorba de opera unor falsificatori ai zilelor noastre, o atestă împrejurarea că această piesă s-a găsit laolaltă cu mai multe zeci de monede, constituind un mic tezaur despre care am amintit mai sus. Erau în acel lot dinari ungurești, începînd cu Matei Corvin și sfîrșind cu Rudolf al II-lea, cea mai recentă piesă purtînd data 1598 ; un dinar transilvan, emis de Ioan al II-lea Sigismund în 1557, cu siglele N/P ⁹ ; jumătăți de groși și groși pentru Polonia, Lituania și Gdansk (Dantzig), de la Cazimir al IV-lea (1444—1492) pînă la Ștefan Bathori inclusiv, 1578 ; groși prusieni din 1541—1545. Toate aceste monede aveau ace-

eași patină, cele mai multe fiind încă acoperite de un strat de pământ de culoare verzuie, astfel încît se vedea clar că toate au stat ascunse împreună, pînă în clipa în care au fost descoperite. Din nenorocire, nu am reușit să aflăm nici cel mai mic indiciu asupra provenienței acestui mic tezaur, el găsindu-se într-o colecție particulară, încă din anii anteriori primului război mondial, iar cel dintîi deținător fiind demult decedat.

Descoperirea piesei care a făcut obiectul acestei sumare prezentări nu este deloc lipsită de însemnătate. Ea adaugă o nouă verigă la lanțul încercărilor de a se falsifica moneda Moldovei, lanț ce începe, așa cum am arătat, cu emisiunile lui Petru Mușat și ale lui Alexandru cel Bun, continuă cu cele ale lui Bogdan al III-lea și se încheie astăzi cu dinarii lui Despot Vodă. În comparație cu situația din Țara Românească — cu o singură excepție¹⁰, pînă în prezent nu s-a găsit nici o monedă munteană falsificată în evul mediu —, fenomenul falsificării monedei moldovenești, manifestîndu-se atît de persistent de-a lungul veacurilor, nu apare deosebit de interesant. El este, poate, o dovadă a unei mult mai intense circulații a monedei emise de Țara Moldovei¹¹.

NOTE

* Comunicare prezentată în ședința Societății Numismatice Române din 10 noiembrie 1946.

1 Ședința din 3 februarie 1946.

2 Aceste falsuri au făcut obiectul comunicării *Falsificări aparent contemporane ale monetelor moldovenești* (publicată în acest volum din *Buletinul Societății Numismatice Române*, mai sus, p. 135—142 cu titlul ușor schimbat: *Falsificări medievale ale monedelor moldovenești*).

3 Cf. Octavian Iliescu, *op. cit.*, *supra*, p. 136—137.

4 Mihail Popescu, comunicare în ședința Societății Numismatice Române din 16 decembrie 1934, menționată în *CNA* 15(1940) p. 287; v. și Const. Moisil, *Probleme de numismatică românească*, în *Analele Academiei Române* Memoriile sect. istorice, seria a III-a, 22(1939—1940) p. 246 nr. 12.

5 Dr. G. Severeanu, comunicare în ședința Societății Numismatice Române din 7 februarie 1930, menționată în *CNA* 10(1934) p. 15; idem, *Monetele lui Petru Mușat găsite într-un tezaur de monete Mircea cel Bătrîn*, în *Bucureștii* 3(1937) p. 67—73.

6 Octavian Iliescu, *op. cit.*, *supra*, p. 136.

7 Tezaurul a fost împărțit în vara anului 1946 între mai mulți colecționari din București; am avut însă prilejul de a-l examina, înainte de a fi fost dispersat. Tot atunci, am achiziționat pentru colecția proprie câteva piese din acest tezaur, inclusiv dinarul fals care face obiectul acestei prezentări. Asupra conținutului tezaurului, vezi relatarea de mai jos.

8 Descrierea emisiunilor monetare ale lui Despot Vodă la D. A. Sturdza. *Uebersicht der Münzen und Medaillen des Fürstenthums Romanien (Moldau und Walachei)*, în *NZ* 4(1872) p. 78—82; E. Fischer, *Beitrag zur Münzkunde des Fürstenthumes Moldau*, în *Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums*, 9(1901) p. 37—39.

9 Acest dinar, împreună cu falsul Despot, cu opt dinari ungurești și anume, Matei Corvin, siglele K/P și roză, Ioan Zapolya, 1527, trei exemplare, Ferdinand I, 1535, 1555, 1565, Rudolf II, 1579; cu groși de Lituania, Sigismund II August, 1566, de Gdansk (Dantzig), Sigismund I, 1534, 1539, Ștefan Bathori, 1578, și de Prusia, Albert I, 1541, au intrat în colecția autorului în vara anului 1946.

10 Un falsificat vechi al unei monede emise de Radu I a fost semnalat în componența tezaurului găsit în 1906 la Niculițel, pe dealul Bădila; N. Docan, *Studii private la numismatică Terii-Românești I. Bibliografie și documente*, în *Analele Academiei Române* Memoriile sect. istorice, seria a II-a, 32(1909—1910) p. 508.

11 De la prezentarea acestei comunicări, în 1946, cercetările au evoluat, bineînțeles. Astfel, au fost înregistrate monede false, contemporane emisiunilor lui Ștefan cel Mare, pe care le imită ; v. Octavian Iliescu, *Emisiunile monetare ale Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, Edit. Academiei, București, 1964, p. 218. Pentru monedele emise de către Despot Vodă, v. Octavian Iliescu, *Moneda în România 491—1864*, Edit. Meridiane, București, 1970, p. 34—35 ; Ilie Țabrea, *Monedele lui Despot-Vodă în lumina ultimelor cercetări*, în *SCN* 5(1971) p. 161—177 + pl.

UN DENIER FAUX DU VOÏVODE DESPOTE

RÉSUMÉ

Une fausse monnaie, provenant d'un trésor découvert probablement avant 1916 dans une localité restée inconnue, trésor dispersé en 1946, imite, à l'avis de l'auteur, les deniers frappés en 1562 et 1563 par le voïvode Despote, prince de Moldavie. L'imitation en est très grossière, mais elle tente pourtant à reproduire maladroitement les légendes IOHAN D. G. WAIWODA et PATRONA MOLDAWI des monnaies originales, qui reproduisent, à leur tour, les types des deniers hongrois émis par le roi Mathias Corvin. Sa présence dans un trésor du XVIe siècle exclut la possibilité qu'elle soit l'oeuvre d'un faussaire moderne, aux dépens des collectionneurs amateurs de nos jours. Au contraire, elle s'inscrit dans une longue série de falsifications de la monnaie moldave, à partir de la fin du XIVe siècle jusqu'aux années 1565—1570 environ.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Faux monétaire du XVIe siècle, imitant le denier émis par le voïvode Despote (environ 2,5×1).